

Vankiterveydenhuollon yksikkö

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeksi

ASiantuntijalausunto

Lakivaliokunta on pyytänyt kannanottoa muutoksiin vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin.

Suomessa tutkintavankeuteen tai vankeuteen on joutunut vain ani harvoin henkilöitä, jotka ovat korjanneet sukupuolta. Hieman enemmän on ollut kesken korjausprosessin olevia henkilöitä, mutta silloinkin puhutaan yksittäistapauksista. Tilastotietoa asiasta ei ole, mutta todennäköisesti puhutaan noin 10 henkilöstä viimeisen 10 vuoden ajalta. Suomessa vankeinhoidolla ja vankiterveydenhuollolla on vielä suhteellisen vähän kokemusta asiasta. Britanniassa transsukupuolisten henkilöiden määrä vankiloissa on ollut kasvusuunnassa (vuonna 2017 125 henkilöä, vuonna 2018 137 henkilöä ja vuonna 2019 163 henkilöä). USA:ssa on arvioitu vankiloissa olevan jopa 5000 transsukupuolista henkilöä. USA:n oikeusministeriö on vuonna 2018 laatinut ohjeistuksen transsukupuolisia vankeja varten. Britanniassa ohjeistus on laadittu vuonna 2019.

Tutkimustietoa transsukupuolisista vangeista on vielä suhteellisen vähän. Yleisenä näkemyksenä on ollut, että kyseessä on ryhmä, joilla on monia samanaikaisia terveydellisiä ongelmia ja hoidollisia tarpeita sekä merkittävä riski joutua vankilaoloissa väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Sekä Britannian että USA:n tilastojen mukaan noin puolet transsukupuolisista vangeista on saanut tuomion seksuaalirikoksesta. Transsukupuolisten seksuaalirikollisten hoidosta ja kuntoutuksesta ei vielä juuri ole tutkimustietoa.

Rikosseuraamuslaitos on vuonna 2019 laatinut ohjeen sukupuolen korjausprosessin läpikäyneen ja korjausprosessissa olevan henkilön sijoittamisesta. Ohjeen mukaan henkilöä kohdellaan henkilötunnuksen sukupuolen mukaisesti ja korjausprosessissa olevan henkilön oma toive sijoittelun suhteen pyritään ottamaan huomioon. Henkilölle pyritään järjestämään oma selli ja mahdollisuus käydä suihkussa yksin. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on suositeltu verkostotapaamisen pitämistä yhdessä henkilön, vankilan, vankiterveydenhuollon ja vankilan ulkopuolisen hoitotahon kanssa.

Suomessa transsukupuolisten vankien pieneen joukkoon on kuulunut hyvin erilaisia

Psykiatrinen vankisairaala
Vantaan yksikkö

Käyntiosoite:
Siltaniitynkuja 2
01260 Vantaa

Telekopio:
029 56 82449

Puhelin:
029 52 45742

henkilöitä ja joukossa on ollut myös yksittäisiä vakavista psyykkisistä häiriöistä kärsineitä henkilöitä. Tähänastisen kokemuksen perusteella on ollut hyötyä siitä, että tarvittaessa on ollut saatavilla korkeatasoista psykiatrista ja oikeuspsykiatrista arviointia ja hoitoa Psykiatrisessa vankisairaalassa.

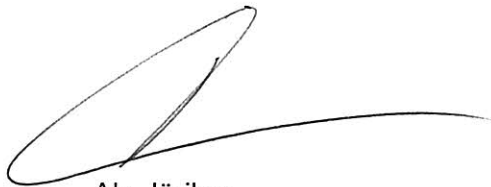
Suomessa on naisvangit asutettu erilleen miesvangeista, muutoksia asian suhteen ei ole suunnitteilla. Ulkoisesti toiseen sukupuoleen mielletävän henkilön tai kummankin sukupuolen sukupuolielimet omaavan henkilön sijoittaminen vankiosastolle vaatii jatkossakin huolellista harkintaa. Turvallisen sijoittamisen takaaminen on vankiloissa mahdollista, mutta tämä saattaa tarkoittaa rajoituksia yhteisten tilojen, esimerkiksi saunan käytön ja toimintoihin osallistumisen suhteen.

Transsukupuolisten henkilöiden lukumäärä vankiloissa tulee todennäköisesti Suomesakin kasvamaan, mutta jatkossakin on kyseessä pieni erityisryhmä. Seksuaalirikoksiin syyllistyneet transsukupuoliset henkilöt ovat erityisryhmä erityisryhmän sisällä. Tarve pienten, sukupuolisensitiivisten kysymysten suhteen turvallisten osastojen perustamisen suhteen saattaa lisääntyä, mutta tämänhetkisen näkemyksen mukaan vankeinhoito kykenee selviytymään näiden henkilöiden turvallisesta asuttamisesta ilman merkittävää lisäpanostusta. Sen sijaan lisäpanostusta tarvitaan koulutuksen ja ohjelmatoiminnan osalta. Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistusta on syytä päivittää ja täydentää, Britannian ohjeistus on tässä hyvänä esikuvana.

Lakiehdotus antaa henkilölle mahdollisuuden muuttaa sukupuoltaan nykyistä helpommin. Vankiloissa huoli sukupuolen muuttamisesta vain pääsyn takaamiseksi vastakaisen sukupuolen vankiosastolle on kuitenkin todennäköisesti aiheeton. Ongelmien ilmaantuminen johtaisi yhteydenpidon ja toimintojen rajoittamiseen, tieto asiasta leviäisi vankiyhteisössä nopeasti.

Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin esitettyjen muutosten suhteen en näe tarvetta muutoksiin. Keskeistä on, että laki antaa mahdollisuuden tehdä poikkeuspäätöksen mikäli henkilön ja laitoksen turvallisuus tätä edellyttää.

Yleisellä tasolla totean, että lakiesityksellä pyritään löytämään ratkaisua pienen vähemmistön oikeudellisiin ongelmiin, joissa on vaikea saavuttaa hyvää kompromissia ja joiden ratkaisuyritys heijastuu myös enemmistön oikeudelliseen asemaan. Lääketieteellisestä näkökulmasta dimensionaalisten ilmiöiden käsitteleminen kategorisina vie asioiden yksinkertaistamiseen. Lakitesteissä käsite "sukupuolen vahvistaminen" olisi syytä korvata käsitteellä "sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen". Jossain määrin ongelmalisena pidän, että muun sukupuolen vaihtoehto jää lakiesityksessä puuttumaan.

Alo Jüriloo
psykiatrian ja oikeuspsykiatrian erikoislääkäri
ylilääkäri

Vantaa, 14.10.2022